

JAZYKOVÝ OBRAZ HISTÓRIE NAŠEJ SÚČASNOSTI

Jozef Sipko

Abstrakt

Dvadsaťročné obdobie, ktoré prešlo od zásadných spoločensko-politických zmien, sa svojím spôsobom kóduje v jazykových formách. Pozornosť je sústredená najmä na tie jazykové jednotky (lingvokulturémy), ktoré sú spojené s činnosťou V. Mečiara. Ako ukazujú rozbor zhrmaždeného dobového publicistického materiálu, „jazykové mečiarizmy“ výrazne vošli do nášho komunikačného priestoru a možno z nich vyčítať viaceré etnokultúrne osobitosti slovenského ponovembrového vývoja. Okrem známych okrídlených výrazov (*Len on to dokáže*) ide o nominácie, ktoré takisto špecificky zobrazujú slovenské reálie (*samoúnos, sislí*), a sú svojím spôsobom jazykovým zrkadlom našej doby a súčasne istým filologickým archívom toho, čím Slovensko za posledné dve desaťročia prešlo. Na spomínanom jazykovom materiáli je možné vytvárať aj hodnotovú konceptosféru našej súčasnosti.

Kľúčové slová

postsovietska doba – jazykový obraz – okrídlené výrazy – neologizmy – okazionalizmy – nominácie – konotácie

Napriek odmietavej pozícii historikov dávať zásadné hodnotenie svojej dobe, vo filologických vedách takúto možnosť neodmietame. Lingvokulturologické výskumy jazyka a ich aplikácia cez asociatívne a psycholingvistické experimenty nie sú obmedzované časovou hranicou. Objektom takých pozorovaní je jazykový materiál a jeho konkrétna dobová realizácia v rečovej komunikácii prostredníctvom typických jazykových jednotiek. Tlač a masmédiá vôbec tu zohrávajú v podstate dvojakú úlohu: zaznamenávajú dané aktuálne lingvokulturémy (Aliferenko, 2010; Vorobjov, 1997), autormi ktorých sú známe osobnosti, vznikajú v rôznych situáciách, ktoré sa dostávajú do povedomia verejnosti v súvislosti s určitým stupňom mimoriadnosti, a často pochádzajú z dielne ľudovej slovesnosti. Okrem toho, médiá samy tvoria podobné jednotky ako jazykové svedectvá doby.

Pri sledovaní jazyka masovokomunikačných prostriedkov v tzv. postsocialistickom období registrujeme isté paralely medzi spoločenskými a jazykovo-komunikačnými procesmi zvlášť vo vzťahu k narušeniu spoločenských noriem a ich jazykovej nominácie (Aruťunova, 1988). Mnohé ostré sociálne a politické strety, ozbrojené konflikty, rôzne aféry a pod. uvádzajú do komunikácie zvýšený počet nenormatívnych jazykových jednotiek. V období 2. svetovej vojny, ale tiež v čase vojnových konfliktov už v našej súčasnosti sú podobné udalosti lingvokultúrnym základom autorských neologizmov, slávnych výrokov, parafráz známych okrídlených a iných výrazov či nových aforistických jednotiek, ktoré sa udomácnujú v etnickom a často aj v interkultúrnom kontexte (Gudkov, 2003; Maslova, 2004).

Na dobovom jazykovom materiáli možno teda nastaviť komunikačné zrkadlo človeku každej epochy (Gačev, 1995) a to isté platí o ponovembrovej či postsovietskej ére. Určitý nádych mimoriadnosti nadobúdajú u nás udalosti, ktoré sú spojené s verejnou a politickou činnosťou V. Mečiara. Fenomén tohto politika výrazne zasahuje nielen do spoločenského diania, ale takisto do jazykovej komunikácie posledných takmer 20 rokov, keď ostal v našom povedomí ako autor rôznych originálnych výrokov. Viaceré z nich sú obsahovo bohaté a vošli do povedomia značnej časti dnešnej generácie. Napríklad jeho výrok *Našiel som to na stole* sa stal známym v období rôznych pochybných opatrení v súvislosti s tzv. lustračným zákonom, ktorý mal zabrániť v aktívnom politickom živote bývalým agentom a spolupracovníkom ŠTB. Politickí oponenti začali na seba vyťahovať kompromitujúce materiály a keď bol Mečiar vyzvaný, aby vysvetlil, ako sa k podobným dokumentom dostal, použil vyššie spomenutý výrok, ktorý sa mu pripísoval ešte v r. 1968, keď mal nájsť na stole protisovietsky leták ako okresný funkcionár ČSM (Československý zväz mládeže) v Žiari nad Hronom. Dlhoročný Mečiarov politický rival a vtedajší predseda KDĽ Čarnogurský použil tento výrok ako bumerang, keď bol vyzvaný, aby prezradil zdroj svojich informácií o volebnom rozpočte HZDS, ktorý v konfrontačnom tóne predniesol v Národnej rade:

1. V parlamente som povedal, že som tento dokument našiel ráno na stole (*Pravda*, 21. 7. 1994).

Podčiarknutá lingvokulturéma predstavuje výstižnú výhovorku, zároveň však nedôveryhodnú, ktorá zakrýva skutočnosť, že jej autor vedome klame. S týmto plným vedomím ju použil aj J. Čarnogurský a za zmienku stojí používanie tohto výroku vo vtedajších humoristických programoch. V decembri r. 1994 sme mohli čítať na plagátoch jedného z takých programov známej dvojice slovenských humoristov M. Nogu a Š. Skrúcaného:

2. Čo sme našli na stole.

Celý rad pohotových výrokov sa objavil v slovenskej tlači po vystúpení V. Mečiara v Zlatej Idke pred vlastnými politickými stúpecami, keď na adresu svojich politických oponentov vyslovil varovania a najznámejšie z nich znelo: *Všetkých prevalcujeme!* Následná replika jedného z jeho oponentov, vtedajšieho predsedu SĽ P. Weissu sa stala takisto známou:

3. Zaslúži si rad Zlatej Idky (*Slovenský východ*, 7. 6. 1994).

Následne sa rozšírili konotácie so slovom valec po zverejnení zvukového záznamu so spomínaným Mečiarovým vystúpením, v ktorom zaznela myšlienka o tom, že všetkých prevalcujeme:

4. HZDS naštartovalo svoj valec a preto bude Slovensko samá diaľnica (Nové slovo, 1994, č. 47).

Po nepriaznivých sociálnych účinkoch utlmovania a obmedzovania zbrojárskej výroby na Slovensku zaznela irónia:

5. Konverzia!!! Prechádzame na výrobu valcov (Národná obroda, 24. 11. 1994).

Analogický ironický kontext nachádzame aj v ďalšom príklade:

6. Vybudujeme druhé Švajčiarsko a práve preto to tu musíme najprv poriadne prevalcovať (Národná obroda, 16. 12. 1994).

Na túto tému si známy slovenský humorista M. Markovič zaspieval v jednom zo svojich televíznych programov (Večer Milana Markoviča):

7. Dedinka v údolí, moja Zlatá Idka (STV1, 29. 12. 1994).

Po následných parlamentných voľbách na jeseň r. 1994, keď sa V. Mečiar stal premiérom, prišla jeho politická odmeta za jeho odvolanie z postu premiéra v marci r. 1994. Niektoré politické kroky HZDS boli charakterizované práve asociáciami s valcom:

8. Valec našartovaný v Zlatej Idke (Národná obroda, 19. 10. 1994).

Jazykový a konotačný fón Zlatej Idky sa stal zdrojom pre jazykové jednotky vo zvalgarizovanej podobe:

9. Výrobný sortiment n. p. Cestné stavby v Zlatej Idke sa rozšíri na buldozéry a fekálne vozy (Pravda, 31. 12. 1994).

Posledný príklad je jednou z mnohých reakcií na pamätné nočné rokovanie v Národnej rade z 3. na 4. októbra 1994, na ktorom Mečiar so svojou parlamentnou väčšinou vo všetkom prehlasoval (prevalcoval) opozíciu a na jeho podnet boli prijaté opatrenia v duchu tvrdej politickej odplaty za jeho už spomínané odvolanie z funkcie premiéra v marci 1994. Obyčajný valec sa stal hrdinom slovenskej politiky a meradlom ľudských vzťahov v nej.

Iným známym výrokom V. Mečiara sa stali slová: Nechajte ich odísť, odchádzajú do dejín., ktoré adresoval najmä poslancom KDĽ, keď hlasovali proti prijatiu Ústavy SR a pred budovou parlamentu boli ohrozovaní temperamentnými stúpenkami slovenskej samostatnosti. Tento výrok sa v nasledujúcom období zopakoval viackrát v kontexte politického zápasu a často ako bumerang proti HZDS, keď nechcelo zostaviť novú vládu:

10. Odchod HZDS do opozície by mohol byť aj pomalým odchodom do dejín, kam kedysi jeho predseda posielal KDĽ (Národná obroda, 19. 10. 1994).

Celá séria originálnych výrokov sa objavila v slovenskej tlači po odvolaní Mečiarovej vlády 11. marca r. 1994. Míting na podporu Mečiara bol jeho protivníkmi komentovaný výrazom, v ktorom nové konotácie získalo slovo tieň:

11. Tiene mečiarizmu (Slovenský východ, 15. 5. 1994).

Do spoločenskej komunikácie tak vstúpilo ďalšie slovo s politickými a spoločenskými konotáciami s negatívnym obsahom. Zvlášť po nástupe dočasnej vlády J. Moravčíka, keď jej oponenti sa vyhlásili za tieňovú vládu, začalo sa toto slovné spojenie parodovať:

12. Najlepšie na tom je tieňová vláda. Leží si vo vlastnom tieni a môže kritizovať (Pravda, 4. 5. 1994).

Do neľútostného politického súboja dočasnej a tieňovej vlády boli zapojené vtedajšie reklamné slogany na práce prášky:

13. Na mítingoch niektorých strán a hnutí sa predpiera jedna radosť (Pravda, 31. 8. 1994).

Slovo tieň sa v tých časoch do istej miery konceptualizovalo (Karaulov, 2002) ako nositeľ negatívneho politického obsahu, ktorý sa vzťahoval na činnosť Mečiara a HZDS:

14. O tieňovej tajnej službe. Tieňohra (Pravda, 28. 6. 1994), Tieňové dilemy (Národná obroda, 28. 6. 1994), Aby vznikla tieňová jedlička (SME, 21. 12. 1994), S vlastným tieňom za chrbtom (Nové slovo, 1994, č. 52 – po správe, že vládne HZDS vytvorilo aj vlastnú tieňovú vládu).

Odvolávanie jednotlivých vlád HZDS vojde do našich najnovších dejín ako určitý politický kabaret. Už pri jej prvom odvolaní sa objavila veta: Moc ležala na ulici. Vtedy ju z ulice zdvihol J. Čarnogurský. To isté sa konštatovalo po 11. marci 1994:

15. Zase moc leží na ulici (Pravda, 25. 3. 1994).

Úvaha nad opitým človekom, ležiacim na ulici, paroduje vtedajšie politické realie:

16. Niekedy leží na ulici politická moc (Pravda, 14. 12. 1994).

Ako z našich ilustrácií vyplýva, bohatý lingvokultúrny fón sa vytvoril v jazyku našej doby na základe politického súperenia HZDS a jeho predsedu s politickými protivníkmi. Po mítingoch na jeho podporu sme v tlači Mečiarových oponentov zaregistrovali asociácie so známym komunistickým heslom: Kto nejde s nami, je proti nám. Slovo petičiari získalo hodnotovú analógiu so slovom janičiari, ktorým označovali verní mečiarovci niektorých poslancov HZDS po ich odchode z hnutia:

17. V ústrety mečiarovskému krachu. Petičiari! Kto nejde s nami, ide proti nám! (Slovenský východ, 9. 3. 1994).

Marcové (1994) neúspešné snahy HZDS o zostavenie koalície vlády našli svoje vyjadrenie aj v slovnom obraze, vytvorenom kombináciou športového výrazu a mena predsedu HZDS:

18. Nikto nechce byť SMEČIAROM (Nové slovo, 1994, č. 10).

V Novom slove sme našli parafrázy mítingových hesiel:

19. My nechceme demokraciu, my chceme Mečiara. Čo je dovolené Vladovi, nie je dovolené členovi. Dav skandoval: Neberte nám Mečiara! Okoloidúci: Kto vám ho berie, práve vám ho chceme vrátiť (Nové slovo, 1994, č. 9).

Do zápasu „za“ alebo „proti“ Mečiarovi vstupujú biblické a náboženské lingvokultúrémy, ktoré vytvárajú transtextové prepojenie so súčasnosťou (Homoláč, 1994):

20. O fenoméne premiéra sa píše stále: Hosana i ukrižuj! (Nové slovo, 1994, č. 10). Miluj svojho Mečiara ako seba samého (Nové slovo, 1994, č. 9).

Tento súboj sa prostredníctvom paródie preniesol dokonca do školského prostredia:

21. Budú predčasné voľby – zvolíme si novú triednu učiteľku (Pravda, 16. 3. 1994).

Osobitnou kapitolou politických realít oných rokov bol nekompromisný politický súboj bývalých spojencov V. Mečiara a M. Kováča. Keď sa posledne menovaný stal prezidentom, útoky proti nemu vyvrcholili do najostrejších politických podôb, vrcholom ktorých bol dodnes nevyriešený prípad zavlčenia (únosu) M. Kováča ml. do cudziny

v auguste r. 1995. Na pozadí konfliktu Mečiar – Kováč niektorí novinári po novom začali dešifrovať dobové slovenské politické reality:

22. Hnutie za odvolávanie Kováčov (Pravda, 16. 3. 1994), Medzi Vladom a hradom (Slovenský východ, 31. 8. 1994).

Konflikty medzi Mečiarom a druhými politikmi sú tiež zaevidované v dobových jazykových formách. Rozpory medzi Mečiarom a Kňažkom avizuje lingvokultúrny fenomén z obdobia perzekúcií v 70. rokoch 20. storočia, ktorý je známy pod názvom normalizácia so smutne presláveným dokumentom Poučenie z krízového vývoja. Tentoraz to malo byť poučením pre Kňažka, spojenca a neskôr oponenta Mečiara:

23. Poučenie z krízového vývoja (Nové slovo, 1993, č. 50).

Vtedajšia pravidelná televízna nedeľná desaťminútovka *Vláda informuje* sa parafrázuje:

24. Vladio informuje (Nové slovo, 1993, č. 50).

Na predsedu HZDS sa objavovali a objavujú stále nové narážky:

25. Prečo Mečiara nazývať Priemerom, keď väčšina jeho vlastností je nadpriemerných (Národná obroda, 20. 6. 1994).

O možnostiach spolupráce HZDS a SDE sa uvažovalo prostredníctvom známych reklám na práce prášky v kombinácii s menom predsedu SDE:

26. Weisser Riese Mečiarfrei (Národná obroda, 20. 6. 1994).

Spomínané obdobie bolo v slovenskom spoločenskom a politickom živote vypäté, polarizované a svojím spôsobom mimoriadne, čo sa odrazilo vo zvýšenej miere v jazyku médií. Dočasná vláda J. Moravčíka, ktorá nastúpila po odvolaní Mečiara v marci 1994, takisto nezostala ušetrená ostrej kritiky s použitím originálnych lingvokultúrnych jednotiek. Stúpenci Mečiara používali pre túto vládu prívlastky:

27. Vláda širokej korupcie, vláda, ktorá visela na šnúrke od Durayových gátí.

Posledný bonmot reagoval na skutočnosť, že Moravčíkova vláda získala parlamentnú podporu od poslancov maďarskej národnosti. Aj preto sa zintenzívnili pokusy o jej od-

volanie, čo vyvolalo zosmiešňovanie na adresu mečiarovcov zo strany vtedajšieho vládneho tábora:

28. Žiadam, aby bola vyslovená nedôvera nielen členom vlády, ale aj ich manželkám a deťom (Pravda, 27. 5. 1994).

História našej súčasnosti je teda výrazne poznamenaná osobnosťou V. Mečiara a ilustrácie zo slovenskej tlače túto skutočnosť potvrdzujú. Pre komentovanie jeho volebného víťazstva na jeseň v r. 1994 sa vhodne využil názov vtedy takmer kultového televízneho seriálu *Jednoducho Mária*. Mečiarov príbeh dlhé roky v čomsi pripomínal neko-nečný seriál:

29. Jednoducho Vlado (Pravda, 7. 8. 1994)

Po voľbách sa zopakoval slovný obraz, keď Mečiar vo svojej politickej odvete chcel zabrániť tomu, aby sa J. Čarnogurský a KDĽ dostali do vlády:

30. Budeme robiť všetko preto, aby nedvíhal moc na ulici (Národná obroda, 2. 11. 1994).

Mnohí pozorovatelia slovenského vývoja akoby videli slovenské reálie zjednodušené:

31. No, zostavím vládu a urobím ČIA Ru za voľbami (Nové slovo, 1994, č. 42).

Prezident M. Kováč vyzval predstaviteľov politických strán na začatie rokovaní o zostavení vlády. HZDS v osobe I. Lexu, jedného z najbližších spolupracovníkov V. Mečiara, vyzvalo M. Kováča na odstúpenie zo svojho postu:

32. Lexia od Lexu (Nové slovo, 1994, č. 40).

V Národnej rade stúpenci Mečiara navrhli odvolanie prezidenta M. Kováča, ale nemali potrebný počet hlasov, teda podobných statočných, akí vystupujú v známom filmovom westerne *Sedem statočných*:

33. Ani šesť statočných, ani chlapské rozhodnutie (Národná obroda, 14. 11. 1994), Rozprava o šiestich statočných je dopovedaná (SME, 14. 11. 1994).

Z predvolebných dní zostal v pamäti plagát stúpencov Mečiara, na ktorom bola výzva prezidentovi, aby ho poveril zostavením vlády:

34. Pán prezident, len on to dokáže.

Tento slogan sa stal príznakovou lingvokulturémou, charakterizujúcou politický profil V. Mečiara. Na jeho základe vznikol originálny okazionalizmus, ktorý sa neskôr v rôznych obmenách opakoval:

35. Lenontodokažizmus (Nové slovo, 1994, č. 50).

Zaevidoval to autor fejtónu, ktorý sa hypoteticky preniesol do r. 2501, keď táto veta z plagátu, ktorú neustále opakoval oživený stúpenec Mečiara, bola odborníkmi rozlúštená ako:

36. Lennon to dokáže (Pravda, 8. 11. 1994).

Novinár tým vlastne naznačuje, že slávneho člena skupiny Beatles náš politik v dejinách neprekoná ani takými výkonmi, aké podal so svojimi stúpenkami počas onej povestnej parlamentnej noci, ktorú viaceré noviny interpretovali lingvokulturémou z obdobia fašizmu ako noc dlhých nožov. M. Markovič vo svojom televíznom programe využil známu protiokupačnú pieseň K. Kryla z r. 1968:

37. Táto noc nebude krátka

Povestná parlamentná noc sa komentovala aj biblizmami:

38. Buď svetlo! Až po parlamentnej noci niektorým svitlo. Buď tma! Niektorým nesvitlo ani po nej (Národná obroda, 12. 11. 1994).

V januárovom televíznom programe v r. 2003 si M. Markovič pozval ako hosťa jedného z Mečiarových spolupracovníkov, ktorý napriek bojkotu Markoviča zo strany V. Mečiara predsa do relácie prišiel. Hneď na úvod sa ho Markovič opýtal:

39. Lennon Vám to dovolil?

Zo začiatku Markovičov hosť nechcel vstúpiť do jazykovo-komunikačnej hry a tváril sa, že nevie, o koho ide. No postupne ho Markovič dostal do pozície, v ktorej bolo zrejmé, že aj on rozumie, že Lennon – len on a Mečiar je tá istá osoba.

Do politickej hry vstúpili nové koalíčné možnosti, keď KDĽ a SĽE odmietli svoju účasť vo vláde a DÚ (Demokratická únia – odštiepila sa z HZDS) s maďarskými stranami neprichádzali do úvahy. Nastali priesťahy okolo zostavenia novej vlády, čo vyvolalo komické asociácie so známou televíznou pátracou reláciou:

40. Slovenský volebný víťaz je vyššej postavy... (Národná obroda, 14. 11. 1994).

Napokon sa vytvorila vláda z HZDS, SNS a ZRS (Združenie robotníkov Slovenska na čele s J. Luptákom). Objavil sa názor, že tentoraz:

41. Nová vláda bude visieť na šnúrke od Luptákových montérok (Národná obroda, 21. 10. 1994).

Následné napätie medzi politikmi a ich stúpenkami podnietilo novinárov k tomu, aby zrekapitulovali ich predvolebné sľuby, v ktorých sa opakovali myšlienky typu Už nikdy žiaden svár:

42. Akoby zabudli na refrén bez falošných tónov (Národná obroda, 19. 10. 1994).

Vo vtedajšej televíznej humoristickej relácii Halušky sa spievalo:

43. Už nikdy žiaden svár, radšej faciek pár (STV1, 26. 11. 1994).

Precedentnosť priezviska Mečiar sa prezentovala v každej dôležitej politickej situácii. V r. 2004 boli prezidentské voľby a do druhého kola postúpili Mečiar a Gašparovič, bývalí blízki spolupracovníci, no vo vtedajších prezidentských voľbách veľkí rivali. Mečiarov súper vieru vo svoje víťazstvo vyjadril výstižne:

44. Vyhrám preto, že sa volám Gašparovič. Spoločná politická minulosť Mečiara a Gašparoviča ako zakladateľov HZDS vyvolávala pochybnosti o vhodnosti oboch kandidátov na prezidentský post. Politológ M. Kusý to vyjadril presne a originálne:

45. Prezidentom bude Gašpar alebo Mečiarovič (SME, 7. 4. 2004).

Aj iní pozorovatelia slovenskej politickej scény vyjadrili podobný názor:

46. V druhom kole prezidentských volieb si budeme vyberať z väčšieho a menšieho Mečiara (TA3, 3. 3. 2004).

Hlavní prezidentskí kandidáti boli bývalými členmi Komunistickej strany Slovenska a bolo zrejme, že bývalý komunista bude prezidentom SR. Paradoxné je, že to parodoval práve bývalý hlavný tlačový orgán KSS Pravda na karikatúre s červenou vlajkou, kosákom a kladivom a s dobovým heslom:

47. S KŠČ na čele budujeme vesele (Pravda, 4. 2. 2004).

Na predvolebných plagátoch sa súperilo v niektorých prípadoch dosť originálne. Bolo jasné, že nízka účasť vo voľbách nahráva Mečiarovi, ktorého stúpenci boli disciplino-

vanejší. To sa odrazilo na plagáte v prospech Gašparoviča v jeho promečiarovskom variante, v ktorom sa vynechali z pôvodného textu iba častica *ne* a forma prídavného mena *zlou*:

48. Nevoliť – znamená voliť Mečiara. Nevoliť – môže byť *zlou* voľbou (antimečiarovský text).
Voliť – znamená voliť Mečiara. Nevoliť – môže byť voľbou (promečiarovský text).

Mečiarovi stúpenci mali aj vlastné argumenty v prospech svojho kandidáta. Zaujímavým sa zdá osud rakúskeho politika K. Waldheima, ktorý bol obviňovaný z esesáckej minulosti, a predsa bol Generálnym tajomníkom OSN a neskôr aj rakúskym prezidentom. Mečiarovci tým vlastne pripúšťali nejaké hriechy u svojho kandidáta na prezidentský post, akceptovali ho aj s nimi a svoje presvedčenie verejne propagovali:

49. Aj Rakúšania si zvolili za prezidenta Kurta Waldheima, hoci ho Američania neakceptovali (TA3, 3. 3. 2004).

Ďalšou lingvokulturémou z mečiarovského kontextu je názov vily v Trenčianskych Tepliciach, ktorú „záhadným“ spôsobom získal predseda HZDS. Nechajme o tom hovoriť známeho novinára a komentátora denníka *Sme* M. Leška:

50. Mediálny zajac z Elektry.

Svoj dlh splatil nie peniazmi, ale majetkovými právami svojej manželky... Keby chcel splatiť pôžičku, tak by na to každý mesiac potreboval sumu 800 tisíc korún. Ako prišla jeho manželka, bývalá lekárka a dnes nepodnikajúca dôchodkyňa, k majetkovým právam za niekoľko desiatok miliónov korún? Vo verejnom živote pôsobí politik, ktorého majetok rádo prevyšuje jeho základné príjmy, politik, ktorý sa šesť rokov odvoľáva na pôžičku, hoci doteraz nepreukázal, že vôbec nejaká pôžička existovala (SME, 22. 9. 2005).

V okolí Mečiara v jednotlivých obdobiach pôsobili rôzne osoby, ktoré tiež zostali na istej komunikačnej úrovni zafixované v našom povedomí. Jednou z nich bola B. Martinková, ktorú si v jednom období Mečiar vyvolil ako „blízku spolupracovníčku“. Dokonca na jednom oficiálnom politickom rokovaní sedela s ním za rokovacím stolom. Na otázky novinárov o tom, kto je tá žena, čo sedela vedľa premiéra, jeho hovorkyňa nevedela presne odpovedať, nakoniec z toho vzišla povestná veta, že B. M. je poradkyňa pre všetko. Počas predvolebnej kampane v Nemecku o manželke predsedu SPD Schrödera písali:

51. Poradkyňa pre všetko (Život, 2005, č. 40).

Výraznú úlohu v Mečiarovej politickej biografii zohrala A. Nagyová, v určitom období jedna z jeho najbližších spolupracovníčok. Jej štýl vlastnej prezentácie a celkové poznatky o jej osobnosti spôsobili, že sa pre ňu ujalo pomenovanie železná lady. Je to zjavný jazykový precedens, ktorého pôvod siaha k charakteristike povestnej britskej premiérky M. Thatcherovej za jej tvrdé konzervatívne pozície koncom 70. a začiatkom 80. rokov 20. storočia. Povestnou sa stala nekompromisným postojom proti niekoľko-mesačnému štrajku baníkov, ktorý sa jej podarilo zlomiť bez zásadných ústupkov jej vlády.

Od samotných začiatkov 90. rokov sa súperilo na jednej strane o liberálno-demokratické hodnoty a na strane druhej o autoritársky štýl riadenia, pričom ich stúpenci sa prikrývali heslami o demokracii a slobode. Prví presadzovali jej západný model, druhí nacionálny. Mečiar sám seba považuje za zakladateľa Slovenskej republiky, ktorého súčasníci nedocenili. Mal a má mnoho oponentov, je jediným ponovembrovým politikom, od mena ktorého sa používa výraz pre ideológiu a politiku s koncovkou –izmus: mečiarizmus. Pri druhom výročí vstupu Slovenska do EÚ bola uverejnená aj taká úvaha:

52. Nebyť perspektívy vstupu do EÚ, možno by sme dnes žili v demokracii mečiarovského strihu (Týždeň, 2006, č. 12).

Po voľbách r. 1998, keď sa V. Mečiar nedostal do vlády, v jednej televíznej relácii zaspieval akoby na rozlúčku celému Slovensku:

53. S Pánom Bohom, idem od vás, neublížil som žiadnemu z vás.

Aj táto mečiarovská lingvokultúrema získala primeraný ohlas najmä po voľbách r. 2010, keď sa HZDS nedostalo do parlamentu a R. Fico, hoci získal jednoznačne najviac hlasov, nedokázal zostaviť vládu. Tentoraz už oponenti R. Fica v denníku Sme mu odkázali:

54. S pánom Bohom, heš od válova (SME, 20. 6. 2010).

V antropocentrickej paradigme lingvokulturologického výskumu našej súčasnosti jednoznačne dominujú jazykové mečiarizmy. Hoci po parlamentných voľbách r. 2010 sa HZDS nedostalo do NR, je možné očakávať, že V. Mečiar ešte obohatí lingvokultúrny fond slovenčiny, keďže ide nesporne o najvýraznejšiu osobnosť Slovenska po r. 1989. Výstižná je v tomto zmysle anekdota:

55. V. Mečiar nečakane príde domov skôr ako obvykle. Manželka reaguje prekvapene:
 – Pane Bože, ty si sa už vrátil?
 – Doma mi môžeš hovoriť Vladko...

ZDROJE

- Aruťunova, N. D.: Tipy jazykových značení. Ocenka. Sobytyje. Fakt. Moskva: Nauka 1988. 234 s.
 Aliferenko, N. F.: Lingvokulturologija. Cennostno-smyslovoje prostranstvo jazyka. Moskva: Izdatel'stvo „Flinta“, Izdatel'stvo „Nauka“. 2010, 284 s.
 Gačev, G.: Nacionalnyje obrazy mira. Kosmo. Psycho. Logos. Moskva: Progress, Kul'tura 1995. 480 s.
 Gudkov, D.: Teorija i praktika mežkul'turnoj kommunikacii. Moskva: Gnozis 2003. 153 s.
 Gumil'ov, L. N.: Etnosfera: Istorija čudej i istorija prirody. Moskva: Ekopros 1993. 544 s.
 Chrolenko, A. T.: Osnovy lingvokulturologiji. Moskva: „Flinta“, „Nauka“ 2005. 181 s.
 Homoláč, J.: Transtextovost a její typy. In: Slovo a slovesnost. 1994, č. 1, s. 18 – 33.
 Karaulov, J. N.: Russkij asociativnyj slovar. Tom I Ot stimula k reakcijam. 783 s. Tom II Ot reakcii k stimulam. Moskva: AST. Astrel 2002. 992 s.
 Karaulov, J. N.: Russkij jazyk i jazykovaja ličnost. Moskva: Nauka 1987. 356 s.
 Maslova, V. A.: Lingvokulturologija. Moskva: Academia 2004. 213 s.
 Vorobjov, V. V.: Lingvokulturologija: Teorija i metody. Moskva: Izd-vo RUDN 1997. 267 s.

Linguistic Picture of the History of Our Present Era

Abstract

Twenty years of important socio-political changes, that have passed, have left significant marks on the language. This study focuses mainly at those linguistic units (linguoculturemes) that are closely connected with the deeds of V. Mečiar. As the analyses of the language of the mass media of that era show us, “linguistic meciarisms” have taken a great deal of our linguistic and communicational space and a number of ethno-cultural specifics of Slovak post-November development can be identified by studying them. Besides well-known unique expressions (*only he can do it*) we are also talking about expressions that are also depicting Slovak reality (*self-kidnapping, susliks*) and represent in their own way a linguistic picture of our era and at the same time a certain philological archive of what Slovakia has gone through in the last two decades. The abovementioned linguistic material can also serve as a source of creating the value conceptsphere of our era.

Keywords

post-Soviet period – linguistic picture – unique expressions – neologisms – occasionalisms – nominations – connotations

Jozef Sipko (1950) je prodekanom FF PU v Prešove pre vedu a doktorandské štúdium. V centre jeho filologických výskumov je lingvokulturologia, v rámci ktorej sa jazyk skúma ako najdôležitejšia súčasť etnokultúry. V popredí jeho záujmu je v prvom rade slovenská a ruská publicistika, v ktorej sa identifikujú jazykové kódy (lingvokulturémy) spoločensko-politických udalostí posledných dvoch desaťročí. Podobné lingvokulturologické rusko-slovenské porovnávacie výskumy autor realizuje aj pri analýze umeleckých textov. Z uvedených výskumov autor publikoval viac ako 150 publikačných jednotiek, z toho štyri monografie. Bol a je vedúcim vedecko-

výskumných tímov, ktoré realizujú už spomínané filologické výskumy aj v rámci tvoriaceho sa Centra excelentnosti na FF PU.

prof. PhDr. Jozef Šipko, CSc.

Inštitút rusistiky a ukrajistiky
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
17. novembra 1
080 78 Prešov
Slovenská republika

sipkojoz@unipo.sk

Táto štúdia bola vytvorená realizáciou projektu
*Vybudovanie lingvokulturologického a prekladateľsko-tlmočnického
centra, na základe podpory operačného programu Výskum a vývoj
financovaného z Európskeho fondu regionálneho rozvoja.*